

Asia: VN/23816/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Maahanmuuttovirasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon mukaisessa asiassa.

Maahanmuuttovirasto pitää tarpeellisena, että esityksessä säilytetään vastaanottorahan ja toimeentulotuen yhteys ja otetaan huomioon esitettyjen leikkausten kokonaisvaikutukset.

Lisäksi esityksen taloudelliset kokonaisvaikutukset tulisi huomioida paremmin. Vastaanottorahan alentaminen esitetyllä tavalla tulisi todennäköisesti lisäämään vastaanoton kokonaiskustannuksia merkittävästi.

Esitetyn kaltainen leikkaus vaikeuttaa vastaanottorahaa saavien asemaa sekä hyvinvointia ja sellaisenaan toteutettuna vaarantaa osittain jo pelkkien ravintomenojen turvaamisen. Taloudellisen itsenäisyyden heikentäminen voi johtaa harmaan talouden lisääntymiseen ja altistaa vastaanottorahan saajia ihmiskaupalle ja muulle hyväksikäytölle.

Vastaanottoraha ja sen suhde toimeentulotukeen

Vastaanottorahaa myönnetään hakemuksesta kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa. Kiireellistä toimeentulotukea taas voidaan myöntää välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi esimerkiksi Suomessa tilapäisesti oleville, ja myös ilman laillista oleskeluoikeutta oleville henkilöille.

Hallituksen esityksessä esitetään leikkauksia, jotka kohdistuvat voimakkaimmin yksin asuviin, yksinhuoltajiin ja alaikäisiin. Maahanmuuttovirasto pitää tärkeänä, että esityksessä huomioidaan vastaanottorahan suhde toimeentulotukeen. Toimeentulotukilain (1412/1997) 9 §:n 2 momentin mukaan yksinhuoltajille maksetaan yksin asuvan toimeentulotuen perusosa 14 % korotettuna. Vastaanottorahaa saavat yksinhuoltajat eivät saa vastaavaa korotusta. Esityksen toteutuessa seuraa käytännössä tilanne, jossa Suomessa laittomasti oleskelevan yksinhuoltajan saamat kiireelliset etuudet ovat korkeammat kuin Suomessa vastaanottopalvelujen piirissä olevan laillisesti maassa oleskelevan yksinhuoltajan. Esityksessä tulisi huomioida yksinhuoltajan saaman vastaanottorahan perusosa suhteessa toimeentulotukilaissa säädettyyn yksinhuoltajan tukeen.

Esityksessä vastaanottorahan määrää verrataan kiireellisen toimeentulotuen määrään, joka koostuu vain ravintomenoista. Maahanmuuttovirasto katsoo, ettei tämä vertailu ole riittävä. Vastaanottorahan perusosan tulisi vastaanottolain (746/2011) 19 §:n 2 momentin mukaan kattaa myös vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Vastaanottorahan suuruus on ollut vastaanottolakia säädettyä 70 % toimeentulotuen perusosan määrästä. Alempaa tasoa on perusteltu sillä, että vastaanottorahan saajat saavat osan vastaanottopalveluista hyödykkeinä. Nykytilanteessa vastaanottorahan perusosan määrä on enää vain 59 % toimeentulotuen perusosan määrästä. Tämä heikennys on jo asettanut asiakkaat eriarvoiseen asemaan toimeentulotukeen nähden. Lisäksi vastaanottorahaan kohdistetun indeksijäädytyksen seurauksena ero toimeentulotukeen tulee kasvamaan entisestään. Nämä yhdessä nyt esitetyn vastaanottorahan pienentämisen kanssa vaikuttavat kohtuuttomasti vastaanottopalveluiden piirissä olevien henkilöiden toimeentuloon.

Maahanmuuttovirasto toteaa, että esityksessä on tärkeä huomioida vastaanottotoiminnan muutokset vastaanottolain säätämisen jälkeen. Suurin osa vastaanottokeskusmajoituksesta järjestetään nykyään hajasijoitettuna asuntopohjaisena majoituksena, jolloin matka vastaanottokeskukseen voi joskus olla jopa kymmeniä kilometrejä. Nykytilanteessa vastaanottorahaa täydentävien hyödykkeiden merkitys on siten käytännössä vähentynyt huomattavasti. Lisäksi yksityismajoituksessa asuvien määrä on tänä päivänä merkittävä, eikä hyödykkeitä järjestetä yksityismajoituksessa asuville.

Esitys arvioi, ettei hakijan välttämätön toimeentulo vaarantuisi vastaanottorahan pienentämisestä huolimatta. Hallituksen esitys esittää, että tarvittaessa ravintomenoja voidaan kattaa muilla vastaanottopalveluilla, ruokakasseilla tai täydentävällä vastaanottorahalla.

Maahanmuuttovirasto toteaa, että vastaanottolain 19 §:ssä on säädetty vastaanottorahan perusosan tarkoituksena olevan kattaa asiakkaan ravintomenot. Muiden vastaanottopalvelujen

tarve voi kuitenkin kasvaa, mikäli asiakkaan terveys ja muu toimintakyky heikkenee taloudellisen niukkuuden vuoksi. Lisäksi vastaanottorahan perusosan pienentäminen saattaa lisätä täydentävän vastaanottorahan hakemuksia.

Hallituksen esityksessä ei myöskään ole riittävästi perusteltu tai huomioitu eri vastaanottoramäärien välistä suhdetta silloin, kun henkilö majoittuu ateriapalveluita tarjoavassa vastaanottokeskuksessa verrattuna ei aterioita tarjoavassa keskuksessa tai yksityismajoituksessa. Kaikissa majoitusmalleissa tulisi olla vastaava laskennallinen osuus vastaanottolain 19 §:n mukaisten ravintomenojen ja muiden perusosalla katettavien menojen suhteen.

Mahdollinen vastaanottokeskusmajoitukseen siirtyminen

Noin 40 % vastaanottokeskusten asiakkaista majoittuu itse järjestämässään yksityismajoituksessa. Vastaanottorahan leikkaus osuu voimakkaasti yksityismajoituksessa asuviin vastaanottorahan saajiin, joiden taloudellinen tilanne on jo nykyisellään haastava kasvaneiden elinkustannusten vuoksi. Yksityismajoitukseen liittyy jo nyt huomattava riski erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin sekä asiakkaan hyväksikäyttöön, joko majoitusta tarjoavan osalta tai siinä, miten asiakas pyrkii hankkimaan varoja kustantaakseen yksityismajoituksessa asumisen. Tämä taas saattaa kasvattaa harmaan talouden ja/tai työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhriksi joutumisen riskiä. Riskit korostuvat, kun elinkustannukset edelleen nousevat samalla kun vastaanottoramääriä pienennetään.

Yleinen syy yksityismajoituksesta keskusmajoitukseen siirtymiselle onkin nimenomaan taloudelliset haasteet. Maahanmuuttovirasto toteaa, että tällöin on kuitenkin olennaista huomioida, että keskusmajoituksen vuorokausihinnat ovat huomattavasti yksityismajoitusta korkeammat. Siten siirtymistä yksityismajoituksesta keskusmajoitukseen ei voida pitää esityksestä poiketen taloudellisesti kannattavana ratkaisuna, sillä se lisäisi vastaanoton kokonaiskustannuksia. Aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksen vuorokausimajoitushinta oli viime vuonna 43 € kun taas yksityismajoituksen vuorokausihinta oli 10 €.

Hallituksen esityksessä ei ole Suomen osalta huomioitu mikä on asiakkaiden keskimääräinen aika vastaanottopalveluiden piirissä. Vaikka turvapaikkahakemuksen käsittelyn kesto on nykyään ulkomaalaislaissa rajattu kuuteen kuukauteen, voidaan käsittelyaikaivelvoitteesta poiketa. Lisäksi on huomattava määrä asiakkaita, jotka ovat olleet vastaanottopalveluista pitkään siksi, että he ovat jättäneet uusia turvapaikkahakemuksia. Myös kuntaan siirtyminen oleskeluluvan saamisen jälkeen kestää (vuonna 2023 keskimäärin 76 vuorokautta).

Maahanmuuttovirasto esittää alla laskelmat keskimääräisistä ajoista vastaanottopalveluissa:

- 390 vrk – henkilöt, jotka ovat hakeneet turvapaikkaa ja saaneet myönteisen päätöksen ensimmäiseen hakemukseensa
- 1123 vrk – henkilöt, jotka ovat valittaneet ensimmäisestä kielteisestä päätöksestä ja saaneet myöhemmin oleskeluluvan tai poistuneet maasta.

Laskelmiin on otettu kaikki turvapaikanhakijat, joiden asiakkuus vastaanottojärjestelmässä on päättynyt vuonna 2023. Tilapäistä suojelua saavat taas ovat lähtökohtaisesti vähintään vuoden vastaanottojärjestelmän piirissä ennen kuin voivat hakea kotikuntaa. Tällä hetkellä noin 80% vastaanottojärjestelmän asiakkaista on ukrainalaisia.

Vaikutukset alaikäisiin

Esityksessä todetaan, että myös ilman huoltajaa olevat lapset saavat vastaanotto- ja käyttörahaa. Tämä koskee sekä niitä ilman huoltajaa olevia alaikäisiä, jotka majoittuvat yksityismajoituksessa tai vastaanottokeskusmajoituksessa (sukulaisten kanssa aikuisten ja perheiden keskuksissa tai alaikäisten ryhmäkodissa tai tukiasuntolassa). Vastaanottodirektiivin ja vastaanottolain lähtökohta on, että lapsella tulee olla oikeus ja tosiasiallinen mahdollisuus majoittua yhdessä itselleen läheisten ihmisten kanssa ja tämä on lähtökohtaisesti myös lapsen edun mukaista. Ilman huoltajaa oleva lapsi voidaan tarvittaessa siirtää ryhmäkotiin, mutta siirtoa ei ole kohtuullista tehdä esityksen mukaisesta vastaanottorahan alentamisesta koituvista taloudellisista haasteista johtuen. Maahanmuuttovirasto toteaa lisäksi, että alaikäisten keskusmajoituksen keskimääräinen majoitusvuorokausihinta oli 231 € vuonna 2023. Lapsen siirtyminen taloudellisista haasteista johtuen ryhmäkotiin kasvattaisi lapsen vastaanoton kokonaiskustannuksia merkittävästi.

Maahanmuuttovirasto toteaa lisäksi, että lapsen tahdonvastainen siirto voi johtaa esimerkiksi karkailuun ja altistaa lapsen monenlaiselle hyväksikäytölle. Tilanteesta voi syntyä lisääntyntä tarvetta lastensuojelullisille toimille ja siten asiassa on huomioitava myös hyvinvointialueiden lastensuojelun mahdollinen kuormittuminen.

Vastaanottorahan alentamisella on merkittävä vaikutus lapsiperheiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Vastaanottorahan leikkaaminen vaikuttaa perheen taloudelliseen tilanteeseen ja tiukka taloudellinen tilanne heikentää perheiden hyvinvointia ja itsenäistä selviytymistä sekä lisää muita sosiaalisia ongelmia. Lapsella on oikeus hänen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.

Vaikutukset työ- ja opintotoiminnan osalta

Esityksessä on viitattu vastaanottolain 29 §:n mukaiseen vastaanottorahan vähentämismahdollisuuteen silloin, kun vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta. Esityksessä ei kuitenkaan ole

otettu kantaa siihen, tuleeko vastaanottolain 29 §:ää edelleen soveltaa myös esitetyn vastaanottorahan pienentämisen jälkeen. On huomioitava, että mikäli pykälää sovelletaan myös jatkossa, on asiakkaan, jolta vastaanottorahaa vähennetään, tultava käytännössä toimeen vielä 20 % alemmalla vastaanottorahalla kuin mitä esityksessä esitetty. Tämä vaarantaa suoraan jokaisen työ- ja opintotoiminnasta ilman perusteltua syytä kieltäytyvän välttämättömän toimeentulon ja sen myötä ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan.

Haahtela Ilkka

Mitts Sandra
Maahanmuuttovirasto